

Slotmanifestatie vers *samenvatting rondetafelgesprek Poëzie in uitvoering*

woensdag 25 april 2007

De zon schijnt, het wordt een warme dag.

Voor De Rode Hoed aan de Keizersgracht wordt de rode loper uitgelegd. Vandaag vinden hier overdag twee finales plaats van *vers* en 's avonds het VSB-Jongerendebat. (Een finale voor 8-13 jaar en een finale voor 13-20 jaar.)

Terwijl de finalisten een workshop voordracht krijgen om goed voorbereid de finale in te gaan, vindt in een van de zalen van De Rode Hoed een rondetafelgesprek plaats met beleidsmakers, cultuurcoördinatoren van scholen en vertegenwoordigers van cultuureducatieve instellingen over de idealen en doelstellingen van het cultuureducatiebeleid in de letteren versus de weerbarstige praktijk. Aan de hand van een aantal stellingen wordt van gedachten gewisseld over het cultuurbeleid en de cultuureducatie en dan met name over de rol die de letteren hierin heeft.

Voorzitter: Bertien Minco

Aanwezigen: Tim Hoogenbosch (CKV coördinator Pallas Athene College Ede) Joost Kuggelein (Cultuur en School, OCW) Willemijn in 't Veld (RvC) Sieneke de Rooy (Kunstfactor Schrijven) Greetje Heemskerk (Fonds vd Letteren) Martijn Nicolaas (Stichting Lezen) Inge Kappert (DoeMaarDichtMaar) Gerlien van Dalen (RvC) Victorine Koningsberger (VSBFonds) Janny Sollmann (CKV coördinator St Vitus College Naarden) Folkert Haanstra (AHK) Tsead Bruinja (RvC) Peggy Brandon (Mocca) Rogier Oversteeg (Kunstcoördinator Montessorilyceum Amsterdam) Ilonka Verdurmen, Sarien Zijlstra (SdP), Veerle de Vreese, Anna Tjalsma (studenten/rapporteurs) Nicolette Fonitos

Cultuureducatie en de letteren. Zo op het oog lijkt het onlosmakelijk bij elkaar te horen: taal is het belangrijkste communicatiemiddel wat we hebben, spreekt het niet vanzelf dat juist taal in ruimste zin een belangrijke basis is in het brede scala van kunst&cultuureducatie?

Cultuureducatie is een bloeiende tak aan de culturele boom. De overheid kent veel waarde toe aan cultuureducatie - binnenschools en buitenschools - waar dan ook veel 'extra' geld naar toegaat. Het nieuwe kabinet is van zins cultuureducatie een belangrijke plaats te geven, waarbij uitgesproken wordt dat al in de basisschoolleeftijd kan worden begonnen met dit fenomeen: cultuureducatie. Idealiter groeit uit een gemiddeld kind van 6 jaar na een succesvolle schoolloopbaan een volwassene met een reguliere baan met enthousiasme voor museum- en/of podiumbezoek of, liever nog, een enthousiaste beoefenaar - als amateur of professional - van een kunstdiscipline.

De nieuwe minister van Cultuur Plasterk benadrukte onlangs het belang van kunst als ding 'an sich', 'l'art pour l'art', een uitgangspunt dat juist in de cultuureducatie weer teruggevonden mag worden. In het debat over de plaats van cultuureducatie in het onderwijs en in het culturele veld lijken de individuele kunstdisciplines het onderspit te delven ten opzichte van de maatschappelijke belangen zoals integratie, diversiteit en sociale cohesie. Deze belangen lijken nu te worden opgehangen aan dat fenomeen: cultuureducatie. De kracht en de passie die het beoefenen van een kunstdiscipline met zich mee kunnen brengen en de vertaling daarvan in een weloverwogen aanbod van educatie in die discipline speelt bij de geformuleerde beleidsdoelenden een marginale rol.

1.

De twee onderdelen binnen het brede veld van cultuureducatie die zich lijken te ontworstelen aan het algemene stempel 'cultuureducatie' zijn de disciplines cultureel erfgoed en letteren. Inhoudelijk zijn beide disciplines in de sector cultuur redelijk helder geprofileerd en vinden ze op hun inhoud in het onderwijs hun partner. Waar cultuureducatie bij voorkeur begint in het primair onderwijs, heeft het culturele erfgoed zijn maatje gevonden in de leraar met een voorliefde voor geschiedenis en de letterenafdeling. Cultuureducatie als integraal onderdeel van het lespakket lijkt in ieder geval op deze onderdelen van de grond te komen.

Stelling: Enthousiaste docenten zijn een essentiële voorwaarde voor kwalitatief goede cultuureducatie *

De overheid (en indirect lokale overheden) heeft voor de versterking van de cultuureducatie in het onderwijs de geldstroom Cultuur en School ontworpen. Speerpunt hierbij is het aanstellen van een CKV-coördinator die op maat voor de hele school het cultuurbeleid uitstippelt. Iedere school ontwikkelt zo een cultuurprofiel dat precies passend is.*

Daarnaast krijgt de school en iedere individuele leerling de beschikking over vouchers, een bedrag per leerling per jaar ter besteding aan cultuur. Voor het basis en voortgezet onderwijs is het verschillend, evenals voor de andere schooltypes, maar de basis oogt goed: een stevige inhoudelijke structuur op de scholen, ontwikkeld door de cultuurcoördinator met bijbehorend geld zodat op basis van de vraag van de school en individuele leerling een gepaste deelname aan cultuur tot stand komt.

Uit het gesprek bleek dat de verschillen tussen scholen en de beschikbare uren voor CKV enorm kunnen zijn. Vaak doen docenten uit gedrevenheid veel meer dan op grond van beschikbare uren mogelijk is.

Aanbeveling is dat docenten meer mogelijkheden (tijd en geld) kunnen krijgen om over cultuureducatie na te denken, zodat de docenten hun vrije tijd hier niet meer aan hoeven op te offeren. Daarnaast is de coördinatie van cultuureducatie op een school erg belangrijk en kan ook de bereidheid van docenten worden bevorderd om met andere vakgebieden samen te werken. Daaraan kan worden toegevoegd dat de overheid instrumenten kan ontwikkelen

om schoolbesturen meer richting te geven in het ook daadwerkelijk tijd en ruimte vrijmaken voor kwalitatief goede cultuureducatie binnenschools.

2.

De geldstroom Cultuur en School heeft ook aan aanbodzijde implicaties: via versleuteling van budgetten van de centrale overheid naar lokale overheden wordt de aanbodzijde gestimuleerd. Iedere provincie en middelgrote tot grote stad krijgt een budget voor het stimuleren van kwalitatief goed aanbod op het gebied van cultuureducatie. Een nieuwe impuls voor de steunfunctie-instellingen die daardoor hun banden met de scholen kunnen verstevigen. Vanuit de steunfunctie-instellingen wordt een breed aanbod gerealiseerd ten behoeve van cultuureducatie. De regionale en lokale aanpak heeft echter soms tot gevolg dat verdieping en methodeontwikkeling achterblijven. Landelijk werkende instellingen, specifiek voor de ontwikkeling én uitvoering van cultuureducatie, zijn er relatief weinig.

Stelling: Verdieping en methodeontwikkeling per kunstdiscipline en educatie vindt onvoldoende plaats

Door de lokale versnippering blijft het vaak lastig om verdieping in de cultuureducatie aan te brengen. Projecten op scholen hebben baat bij continuïteit omdat door langdurig aanbod beter resultaat wordt behaald. Ook hierin is het gebrek aan tijd weer een factor: de weinig beschikbare tijd voor cultuureducatie in het onderwijs heeft tot gevolg dat er van verdieping weinig komt.

Vanuit de aanbodkant is er behoefte aan methodeontwikkeling en reflectie over het aanbod van projecten. Hier zou evaluatieonderzoek erg welkom zijn. Op internationaal gebied gebeurt dit al wel. Deze evaluatie zou vooral moeten plaatsvinden tussen de aanbodkant en scholen, zodat er van wederzijdse kennis gebruik kan worden gemaakt.

Aanbeveling is dat er meer contact wordt gezocht tussen de verschillende uitvoerende organisaties zodat opgedane ervaringen en kennis met elkaar gedeeld kunnen worden. Op deze manier zou de nodige verdieping in de cultuureducatie aangebracht kunnen worden. De Raad voor Cultuur adviseert tot het instellen van een fonds voor cultuureducatie. Bij het instellen van zo'n fonds zouden continuïteit, kwaliteit en verdieping een grote rol moeten spelen.

3.

Letteren, taal en literatuur is een van de weinige disciplines die zich van oudsher blijvend heeft weten te profileren binnen het onderwijs. Al lopen de discussies over nut en noodzaak van literatuurlijsten, het lezen van poëzie, creatief schrijven soms hoog op, binnen het vak Nederlands en op de basisschool bij het vak Taal is altijd structureel ruimte gevonden voor momenten van lezen en taalbeleving. Onder de vlag van cultuureducatie valt dit echter formeel niet: het is immers geen kerndoel op zich. Taal en literatuur zijn binnen CKV veeleer een middel en geen doel. Onder de vlag van leesbevordering heeft zich echter een redelijk brede club van instellingen kunnen verzamelen die binnen het onderwijs landelijk een ruim aanbod kunnen verzorgen als het om taal, letteren en poëzie-educatie gaat.

Binnen de verdere formalisering en standaardisering (cultuurprofielen) van de cultuureducatie op de scholen lijkt de discipline letteren letterlijk de rekening te gaan betalen. Immers de CKV-coördinator ervaart taal als middel bij het uitstippelen van een beleid geen doel op zich. De nu actuele ontwikkeling van een literaire canon vindt voornamelijk plaats naast het debat over cultuureducatie als onderdeel van de verplichte lesstof voor het vak

Nederlands. Letteren in het door Van der Hoeven aangezwengelde debat over kwaliteit in cultuureducatie is een marginaal onderwerp. De concrete geldstroom ter stimulering van de vraagzijde gaat op scholen vaak rechtstreeks naar de cultuurcoördinator die het geld belegt in projecten passend binnen het cultuurprofiel. Voor een aantal managers van scholen is hiermee meteen de kous af: het geld vanuit Cultuur en School is het geld voor cultuureducatie. Vouchers dekken her en der nog wat gaatjes, maar het ontslaat de school van verder geld vrijmaken voor cultuur. Het zou interessant zijn om te onderzoeken in hoeverre de gulle geldstroom uit Den Haag de scholen heeft gestimuleerd om ook uit eigen reserves extra geld vrij te maken voor cultuureducatie.

Voor letteren lijkt nog iets anders aan de hand te zijn: een enthousiaste leerkracht kon voorheen voor binnenschoolse culturele projecten nog wel eens extra gelden uit diverse potjes aanboren. Nu lijkt de limiet bepaald te worden door het wel of niet nog in bezit hebben van vouchers en die vallen onder de cultuurcoördinator. Het komt voor dat er intern op scholen tussen secties docenten sterke meningsverschillen ontstaan over besteding van deze waardebonnen. Het plan van OCW om de vouchers voor oudere leerlingen (vanaf 12 jaar) om te zetten in individuele pasjes met een geldbedrag erop, zal de keuze voor het 'leukste' cultuureducatieproject vermoedelijk veelal in het nadeel van de taalprojecten vallen.

Stelling: Het stimuleren van de vraagzijde heeft de scholen ontslagen van de verplichting om zelf geld te genereren voor cultuureducatieve projecten

Aanbevelingen zijn dan ook dat er meer beleidskennis beschikbaar komt voor scholen en dat de kennis wordt verbeterd waar scholen extra middelen (geld) vandaan kunnen halen. Scholen moeten de angst voor het invullen van formulieren overwinnen.

Een gemeenschappelijke visie tussen de sectie talen en CKV is een belangrijke stap om het literatuureducatie-beleid op elkaar af te stemmen. De nog in te voeren Cultuurkaart zou dit kunnen bevorderen, doordat er niet per vak maar per leerjaar een bedrag beschikbaar wordt gesteld voor cultuureducatie. Dit zou het makkelijker kunnen maken om op het gebied van cultuureducatie meer tussen de verschillende vakgebieden samen te werken.

4.

Aan aanbodzijde is de cultuureducatie in de letteren goed georganiseerd. Op landelijk niveau is er binnen de cultuurnota wel plaats gemaakt voor een aanbod cultuureducatie in letteren, poëzie en literatuur zoals Bulkboek, Passionate, DMDM, SKEP, SdP. Ook bij een talentscouting-wedstrijd als Kunstbende neemt taal een belangrijke plaats in, evenals bij grote literaire festivals en instellingen waar educatie zorgvuldig en kwalitatief goed wordt verzorgd. Inhoudelijk leiden de landelijk instellingen, met Stichting Lezen voorop, de discussie rond een doorlopende leeslijn en de literaire canon. Flexibele vaak wat kleine instellingen zijn door hun persoonlijke en betrokken aanpak in staat om het onderwijs 'binnen' te komen met hun projecten. Deze landelijk werkende instellingen ontgaat echter vaak de mogelijkheid om met de Cultuur en School gelden extra projecten te genereren. De Cultuur- en Schoolgeld zijn in praktijk lokaal versleuteld: geld voor extra projecten is ondergebracht in kleine lokale subsidieregelingen en/of steunfunctie-instellingen. Omgekeerd brengen de activiteiten van een groot aantal van voornoemde instellingen extra geld naar de scholen in de vorm van projecten. Per saldo lijken de extra investeringen in cultuureducatie via Cultuur en School zo nadelig uit te pakken voor de letterenprojecten. Vanuit de cultuurnota wordt het gat ten dele opgevuld, veelal onder het mom van leesbevordering.

Stelling: Leesbevordering is slechts een deelverzameling van cultuureducatie in de letteren

Stelling: Er gaapt een kloof tussen beleidsdoelstellingen literatuureducatie en de praktijk

De constatering lijkt op zijn plaats dat waar de het ministerie van Onderwijs de mond vol heeft over taal en taalbeheersing het blijkt dat de collega's van de afdeling Cultuur te vaak opdraaien voor de investeringen en structurele projecten op het vlak van cultuureducatie en letteren. In de praktijk heeft de docent Nederlands geen beschikking over de vouchers – hij/zij moet leerlingen d's en t's leren. De cultuureducatieve projecten met taal in het onderwijs lijken afhankelijk te zijn geworden van het handjevol landelijke instellingen uit de cultuurnota en de enthousiaste docent.

Wegens tijdgebrek kon op de laatste twee stellingen niet langdurig worden ingegaan en konden op dit terrein geen aanbevelingen worden geformuleerd, wel duidelijk was dat het gesprek over de positie van de letteren binnen onderwijs en CKV nadere discussie behoeft.

De voormalige minister van Onderwijs en Cultuur Van der Hoeven constateerde dat met het toenemen van de aandacht en intensiteit van cultuureducatie de vraag om het kwaliteitsdebat toeneemt. Een terechte vraag, maar hoe verhoudt zich dat tot de marktwerking die is ingebouwd in het systeem van Cultuur en School? Over het schoolvak Nederlands is het kwaliteitsdebat al stevig losgebarsten, binnen CKV begint het net. Er wordt gesproken over literaire expressie als (sub)doel, binnen het vak Nederlands wordt in de onderbouw gesproken over kennismaking met literatuur op diverse wijzen, waarbij de uitbreiding van belevingswereld van de jongere voorop staat. Op zich doelstellingen die heel goed in elkaars verlengde liggen en zeer vruchtbaar zouden kunnen zijn. De continuïteit van het vak Nederlands staat echter wel eens haaks op de projectaanpak bij het vak CKV. Voor een goede inbedding van taal, literatuur in het CKV-profiel en een goede wisselwerking met het vak Nederlands is continuïteit van kwalitatief goede projecten zinvol voor beide vakken.

De RvC schrijft in haar advies over de culturele infrastructuur dat er meer geld naar letteren kan en moet, ook voor educatie. Waar het geld voor educatie vandaan kan komen, lijkt glashelder.

Sarien Zijlstra – School der Poëzie
Veerle de Vreese – student Tilburg

* “Om cultuureducatie te verankeren binnen het onderwijs is het essentieel dat zij wordt opgenomen in het beleidsplan van de school, zo bleek uit het onderzoek van Sardes Hoogeveen: “Op deze manier is aandacht voor kunst en cultuur niet afhankelijk van de inzet van een paar enthousiaste mensen. Opname in het beleidsplan garandeert continuïteit.” Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) ontwikkelde dit jaar in opdracht van het ministerie van OCW cultuurbeleid- en leerplannen voor scholen die zich willen profileren met kunst en cultuur. Projectleider Eeke Wervers: “Scholen die een cultuurprofiel ontwikkelen, moeten zich eerst de vraag stellen wat ze met kunst- en cultuureducatie willen. Gaan ze zich bijvoorbeeld specialiseren in één kunstdiscipline of gaan ze een breed aanbod ontwikkelen? Bovendien moeten kunst en cultuur geen extraatje zijn, maar structureel deel uitmaken van het curriculum. Vaak hangt het programma echter als los zand aan elkaar. Ook zie je dat binnen- en buitenschoolse culturele activiteiten nauwelijks op elkaar zijn afgestemd. En doorlopende leerlijnen zijn nog nauwelijks te vinden.”

Wervers begonnen met het in kaart brengen van de wensen en de mogelijkheden van de scholen. Vervolgens maakte zij samen met de scholen een cultuurbeleidsplan waarin de doelen zijn opgenomen. Het opstellen van zo'n plan is onmisbaar, stelt ze. “Het dwingt je om na te denken en keuzes te maken.” Inmiddels heeft SLO verschillende cultuurbeleidsplannen ontwikkeld, die geraadpleegd kunnen worden op www.slo.nl. De leerplannen, waaronder Cultuurklas en Theaterklas, verschijnen eind december. (2003 –cultuur en school bulletin)”

www.versgedicht.nl
www.schoolderpoezie.nl

